

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора кафедри іноземних мов **Безлюдної Віти Валеріївни**
про дисертацію **Павелків Катерини Миколаївни «Теоретичні і
методичні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної
сфери в умовах освітнього середовища університету»**,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи

Сучасний рівень глобалізації світового співтовариства, соціокультурного розвитку українського суспільства, динаміка євроінтеграційних процесів породжує нові вимоги до функціонування вітчизняної системи професійної підготовки фахівців, орієнтуючи її не лише на розвинену готовність до майбутньої фахової діяльності й якісного виконання професійних функцій, а й формування здатності використовувати іншомовний контент своєї професії. Зростаюча потреба у фахівцях соціальної сфери, що володіють іноземними мовами актуалізує сучасні моделі, технології й методики формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів\соціальних працівників, забезпечуючи тим самим їхню конкурентоспроможність.

Складність і комплексність іншомовної підготовки кваліфікованих фахівців соціальної сфери відповідно до парадигмальних і цільовизначальних чинників, організаційно-педагогічного та професійного контексту освітньої діяльності свідчить про необхідність визначення концептуальних засад та змісту методичної системи названої підготовки в умовах освітнього середовища університету. Дисертаційна робота Катерини Миколаївни Павелків якраз і спрямована на теоретичне обґрунтування й практичну реалізацію педагогічних умов та методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету. Зважаючи на зазначене, можна стверджувати про актуальність і своєчасність дослідження як для подальшого розвитку теорії і методики

професійної освіти, так і для освітянської практики загалом, оскільки іншомовна підготовка студентів немовних спеціальностей постає необхідним складником професійного зростання майбутніх фахівців в обраній ними галузі професійної діяльності.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Аналіз наукового апарату дослідження, викладеного у вступі, свідчить про його теоретико-методологічну обґрунтованість, коректність і відповідність сучасним напрямам наукових досліджень у теорії й методиці професійної освіти. Оцінюючи дисертаційну роботу за **новизною**, варто відзначити, що в ній уперше здійснено комплексний та цілісний теоретико-методологічний аналіз проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на загальнофілософському (системний та комунікативний наукові підходи), загальнонауковому (соціокультурний, аксіологічний і середовищний підходи), конкретно-науковому (компетентнісний та діяльнісний підходи), прикладному (діагностичний інструментарій експериментальної частини дослідження) рівнях; визначено сутність концептів «іншомовність» та «соціальне» як базових, що взаємозумовлено з тематикою та проблемою дослідження; охарактеризовано концепцію та зміст професійної підготовки сучасних фахівців соціальної сфери в умовах університету, а також концепцію побудови, зміст та структуру (цільовий, змістовий, інструментальний, методологічний, контрольний-оцінний складники) методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету; визначено критерії (діяльнісний, когнітивний, комунікативний, соціокультурний, особистісний, рефлексивний, мотиваційний, практичний) та рівні (високий, достатній, середній, низький) іншомовної компетентності названих фахівців; обґрунтовано педагогічні умови іншомовної підготовки студентів в умовах освітнього середовища університету (орієнтованість на індивідуальну мотивацію професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери;

узгодженість професійної підготовки з соціальними запитами та актуальними тенденціями розвитку соціальних послуг; забезпечення міждисциплінарності іншомовної підготовки в університеті; використання індивідуальної траєкторії навчання студентів іноземної мови з урахуванням їх планів щодо побудови кар'єри; включення неформального освітнього компоненту в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери). В дисертації вдосконалено сутність і структуру іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, зміст сучасних моделей та технологій підготовки фахівців у ЗВО, представлено методичні засади іншомовної підготовки студентів. Подальшого розвитку набуло обґрунтування теоретичних та методичних засад формування іншомовної компетентності фахівців в Україні та за кордоном; вдосконалено технології, форми та методи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Нові факти, одержані здобувачем

У дисертації отримано нові факти, що мають вагомe значення для розвитку освіти. Зокрема, *уперше* здійснено комплексний та цілісний теоретико-методологічний аналіз проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на загальнофілософському (системний та комунікативний наукові підходи), загальнонауковому (соціокультурний, аксіологічний і середовищний підходи), конкретно-науковому (компетентнісний та діяльнісний підходи), прикладному (діагностичний інструментарій експериментальної частини дослідження) рівнях; визначено сутність концептів «іншомовність» та «соціальне» як базових, що взаємозумовлено з тематикою та проблемою дослідження; охарактеризовано концепцію та зміст професійної підготовки сучасних фахівців соціальної сфери в умовах університету, а також концепцію побудови, зміст та структуру (цільовий, змістовий, інструментальний, методологічний, контрольно-оцінний складники) методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища

університету; визначено критерії (діяльнісний, когнітивний, комунікативний, соціокультурний, особистісний, рефлексивний, мотиваційний, практичний) та рівні (високий, достатній, середній, низький) іншомовної компетентності названих фахівців; обґрунтовано педагогічні умови іншомовної підготовки студентів в умовах освітнього середовища університету (орієнтованість на індивідуальну мотивацію професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, узгодженість професійної підготовки з соціальними запитами та актуальними тенденціями розвитку соціальних послуг, забезпечення міждисциплінарності іншомовної підготовки в університеті, використання індивідуальної траєкторії навчання студентів іноземної мови з урахуванням їх планів щодо побудови кар'єри, включення неформального освітнього компонента в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери);

– *удосконалено* сутність і структуру іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, зміст сучасних моделей та технологій підготовки фахівців у ЗВО, методичні засади іншомовної підготовки студентів;

– *подальшого розвитку* набули положення про теоретичні та методичні засади формування іншомовної компетентності фахівців в Україні та за кордоном, технології, форми та методи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення та висновки дисертації К. М. Павелків належним чином обґрунтовані, про що свідчить аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій автора. Дисертаційна робота виконана на солідній джерельній базі (674 позиції, з них 80 – іноземними мовами) та має належний рівень апробації.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Вважаю, що наукова й практична значущість дисертаційного дослідження К. М. Павелків дозволяє заповнити певну прогалину в професійній педагогіці стосовно створення й апробації методичних систем іншомовної підготовки майбутніх фахівців, включно з неформальною та інформальною складовою. Підставою для цього є: розроблені й упроваджені педагогічні умови та методична системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; здійснена в дослідженні систематизація досвіду іншомовної підготовки фахівців в університетах європейських країн; реалізована система критеріїв і показників діагностики рівня іншомовної компетентності, що дає змогу забезпечити моніторинг якості професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Основні положення дослідження використані в процесі підготовки посібників «Ділова англійська мова», «English for Professional Purposes: Social Work», «English for Master Students (Social Work)», «Методичні рекомендації для вступників щодо складання єдиного вступного іспиту з іноземної мови», а також монографії «Іншомовна підготовка фахівців соціальної сфери в умовах університету: теорія і практика».

К. М. Павелків вдалося розширити наукові уявлення про базові поняття іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери включно з глибоким і науково коректним аналізом базових концептів, розвинути положення про науково-методичне забезпечення і супровід названої підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників.

Викладені в дисертації результати дослідження упроваджено в освітній процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/162 від 20.01.2020 р.); Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12-111 від 24.12.2019 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2821/01 від 18.12.2019 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/3382 від 24.12.2019 р.), Київського

національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 013/628 від 24.12.2019 р.), Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (довідка № 01-12/01/33 від 15.01.2020 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/114 від 18.12.2019 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дослідження доцільно використовувати в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, в системі післядипломної освіти соціальних педагогів\соціальних працівників, в теорії і практиці формування іншомовної компетентності фахівців немовних напрямів підготовки.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається з п'яти розділів, структура і зміст яких логічно віддзеркалюють всі етапи науково-педагогічного пошуку, даючи повне уявлення про теоретико-методологічні засади, педагогічні умови та методичну систему іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету.

У першому розділі дисертанткою розглянуто зміст і сутність базових наукових підходів до іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Методологія науково-педагогічного пошуку обґрунтована К. М. Павелків з точки зору філософії освіти та власне педагогічної науки. Складна дихотомія проблеми дослідження (як поєднання проблеми комунікації та професійної діяльності фахівців соціальної сфери) визначила розробку дисертанткою ієрархії наукових підходів до досліджуваної проблеми. У процесі обґрунтування концепту «іншомовність» К. М. Павелків з'ясовано його філософські основи; сформульовано висновок про те, що іншомовність як концепт передбачає поступове набуття індивідуального

досвіду використання іноземних мов; формується й розвивається в іншомовній мовленнєвій діяльності студентів. Дисертанткою з'ясовано методологічні межі, сутність, зміст та специфіку концепта «соціальне»; відзначено, що в процесі розробки методичної системи іншомовної комунікативної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери має враховуватися специфіка професійного тезаурусу (дискурсу) іноземною мовою; визначено змістову специфіку концепта як філософського феномена. К. М. Павелків проаналізувала основні значення концепта «соціальне» у філософській інтерпретації (за допомогою методологічного ланцюга TOTE – «taste-operate-taste-exit») та його зв'язок з професійною діяльністю фахівців соціальної сфери, що дозволило сформулювати висновок про значущість зв'язку соціального буття й мови як середовища функціонування й існування соціуму.

Другий розділ дисертаційного дослідження К. М. Павелків репрезентує концептуальні засади формування змісту професійної підготовки фахівців соціальної сфери з виокремленням її іншомовного складника. Здійснений ґрунтовний аналіз підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету дозволив К. М. Павелків сформулювати висновок про те, що іншомовна підготовка фахівців соціальної сфери в умовах глобалізації набуває певної стандартизації з урахуванням принципів плюралізму, лінгворелятивізму, комплементарності, та може розглядатися в кількох основних контекстах – загальносоціальному, загальнонауковому, соціально-груповому, індивідуально-особистісному. Слід погодитися з дисертанткою, що стандарти підготовки фахівців соціальної роботи за напрямками «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка» передбачають формування у них інтегральної, загальних та спеціальних фахових компетентностей; водночас існує низка проблем з впровадженням сучасних моделей, технологій та методик іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, що потребують виваженого наукового підходу.

У третьому розділі дисертантка представила результати пілотажного дослідження ролі іншомовної компетентності в соціальній сфері за допомогою он-лайн опитування 119 фахівців – соціальних працівників \ соціальних педагогів з різних регіонів України, що дозволило їй виявити тенденції сформованості іншомовної компетентності фахівців соціальної сфери й сформулювати висновок, що відсутність іншомовної компетентності створює обмеження в професійному та кар'єрному розвитку респондентів. Дисертанткою спроектовано вісім основних критеріїв та показників іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери на засадах міждисциплінарного, практико орієнтованого й компетентнісного підходів, а також обґрунтовано рівні іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету.

У четвертому розділі К. М. Павелків за допомогою ґрунтовно проведеного факторного аналізу визначила концептуальні засади, зміст та можливості впровадження педагогічних умов та методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в освітньому середовищі університету. У дисертації належним чином обґрунтована концепція (актуальність, мета, сутність та зміст, принципи та механізм реалізації) методичної системи іншомовної підготовки студентів, окреслено провідні постулати, покладені в основу розробки методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери: системний підхід до розробки; підпорядкованість загальній педагогічній системі; акмеологічне спрямування результату впровадження методичної системи; аксіологічний характер вивчення іноземної мови; ефективні методи і методики іншомовної підготовки як основні інструменти впровадження методичної системи.

П'ятий розділ дослідження репрезентує результати педагогічного експерименту, який засвідчив ефективність впровадженої в навчальний процес методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету. Описано

методичну систему іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в університеті як науково обґрунтовану систему завдань, теоретико-методологічних підходів, умов, етапів, форм, методів та навчально-методичного забезпечення. Найбільш ефективними методами формування іншомовної компетентності студентів дисертанткою визначено (й упроваджено у практику професійної підготовки фахівців соціальної сфери) кейс-метод, метод проєктів, діалогічні та ігрові методи навчання. Одержані емпіричні дані за результатами формувального етапу експерименту засвідчили ефективність авторської методичної системи формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження.

1. У першому розділі дисертації автор велику увагу приділяє аналізу концептів «іншомовність» та «соціальне» (пп. 1.2. та 1.3.) та у другому розділі «освітнє середовище закладу вищої освіти» (п. 2.4) в контексті проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету, однак, на нашу думку, автору доцільно було б розглянути їх не відокремлено, а проаналізувавши і визначивши їх взаємозв'язок, взаємовплив і взаємозалежність, запропонувати власне визначення поняття «іншомовна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету».

2. З тексту дисертації (п.2.4) не зовсім зрозуміло, як саме освітнє середовище університету впливає на розробку концепції, змісту та структури методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Такі кореляційні зв'язки варто було би відобразити і в експериментальній частині роботи (пп.5.2 і 5.3).

3. Попри належним чином обґрунтовану й репрезентативну вибірку учасників педагогічного експерименту, представлену в підрозділі 3.4 дисертації, з тексту дисертації не зрозуміло, яким чином і чи взагалі враховувався початковий рівень володіння іноземною мовою студентами I курсу, які фактично приступають до вивчення курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» відповідно до обраного напрямку підготовки.

4. Виходячи з тексту дисертаційного дослідження, стає зрозуміло, що дисертантка (за допомогою авторської методичної системи) фактично формує не власне іншомовну, а англomовну комунікативну компетентність майбутніх фахівців соціальної сфери. Вважаю, що в розділі 3 (п.3.3, програма експериментального дослідження) варто було би обґрунтувати таке звуження кола учасників експерименту і представити кількісні дані про студентів, які бажають вивчати інші іноземні мови, та можливості їхньої іншомовної підготовки поряд з вивченням англійської як безперечного домінанта в списку пріоритетів для вивчення студентами.

5. У розділі 4 К. М. Павелків представляє науково обґрунтований, почасти унікальний досвід університетів – учасників експерименту щодо впровадження сучасних стратегій іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей. Вважаю, однак, що дисертантка мала при цьому порівняти не лише досвід названих університетів (що репрезентують напрям підготовки 231 «Соціальна робота»), але й інших ЗВО – технічних, педагогічних, медичних тощо. Такий порівняльний аналіз дозволив би виділити найбільш ефективні форми й методи іншомовної підготовки фахівців та екстраполювати його на підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери.

6. На с. 22 автореферату та с. 343 дисертації автором запропоновані орієнтовні складники розробленої й апробованої в процесі дослідження методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (методологічний, цільовий, змістовий, інструментальний, контрольньо-оцінний), яка демонструє детальне опрацювання автором її складових. Однак, вважаємо, що доцільно в системі виокремити технологічний

компонент в якому визначити відповідність засобів ІКТ конкретним освітнім результатам.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Заслуговує на схвальну оцінку належний науковий доробок К. М. Павелків, представлений у 42 одноосібних наукових працях. Серед публікацій – 1 монографія, 4 навчально-методичних посібники, 20 статей у фахових наукових виданнях України, 8 статей в іноземних наукових періодичних виданнях, 9 статей та доповідей на наукових конференціях, у збірниках наукових праць.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації

Тема дослідження, його головний задум, основна проблематика, загальні висновки, а також понятійний апарат повністю відображені в авторефераті, зміст якого ідентичний структурі дисертаційної роботи і достатньою повнотою відбиває її сутність.

Висновок

Узагальнюючи сказане вище, необхідно зауважити, що рецензована дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому представлені нові науково обґрунтовані результати, які свідчать про комплексне вирішення важливої наукової проблеми теорії й методики професійної освіти – іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету. Зміст автореферату та його ключові тези адекватно і з достатньою повнотою відбивають основні положення дисертації. Публікації дисертантки знаходяться в руслі досліджуваної проблеми і відповідають основним результатам, узагальненням та висновкам, репрезентованим у поданому до захисту дисертаційному дослідженні.

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертація Катерини Миколаївни Павелків «Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету» є цілісною, завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до оформлення дисертацій і авторефератів дисертацій (п.

9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24.07.2013 року та з відповідними змінами й доповненнями за Постановою КМУ №656 від 19.08.2015 р.), іншим інструктивним документам і вимогам МОН України щодо кваліфікаційних робіт, а її авторка – Павелків Катерина Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

В. В. Безлюдна

Підпис засвідчую
в. о. ректора
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
кандидат педагогічних наук, доцент

О. В. Дудник